

PAPER DETAILS

TITLE: ERENDİZ ATASÜ'NÜN DAGIN ÖTEKİ YÜZÜ ROMANINDA ÖTEKİNİN KISI
DÜZLEMİNDEKİ YANSIMALARI

AUTHORS: Elif ÖKSÜZ GÜNES

PAGES: 321-335

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/595165>

ERENDİZ ATASÜ'NÜN DAĞIN ÖTEKİ YÜZÜ ROMANINDA ÖTEKİNİN KİŞİ DÜZLEMİNDEKİ YANSIMALARI

THE REFLECTIONS OF "THE OTHER" ON PERSONAL PLANE "OTHER SIDE OF THE MOUNTAIN" WRITTEN BY ERENDİZ ATASÜ

Elif ÖKSÜZ GÜNEŞ*

ÖZ: Sanat, sanatçının düşün evreninden sızanların, yaşanan dünyanın gerçekleri ile birleşerek estetik dille yeniden yaratılmasıdır. Bu yaratım sürecinde sanatçı içinde yaşadığı toplumun değişim ve dönüşümlerine kayıtsız kalamaz.

Edebi hayatına öykü yazarak başlayan Erendiz Atasü, eserlerini kadın karakterleri merkeze alarak kurgular. Metinlerinde kadının toplumdaki yeri, Türkiye'nin yaşadığı sosyal, siyasi değişimler, bu değişimlerin topluma yansımaları gibi konulara yer verir.

Sanatçının 1995 yılında yazdığı Dağın Öteki Yüzü adlı kitabı, roman türündeki ilk eseridir. Çoğul bakış açısıyla ve üstkurmaca tekniği ile yazılan eserde anlatıcı-ben ve ailesinin etrafında gelişen olaylar anlatılır. Türkiye'nin yaşadığı toplumsal ve siyasal serüven bu kişiler aracılığı ile kurgu dünyasına taşınır. İnsan zamandan ve mekândan bağımsız düşünülemez. Öykü zamanının öyküleme zamanından önce geldiği romanda tarihi gerçekler kişilerin olaylara bakış açısını, yaşananlar karşısında duyarlılıklarını, duygu ve anlayışlarını da etkiler. Cumhuriyetin ilk yıllarında yetişen Kemalist ideolojiye bağlı, devrimleri yücelten söylemlerde bulunan, karşılık beklemezsizin ülkesi için çalışan insanlar değişmeye başlar. Eserde bu insanların masumiyetten ihanet ve yozlaşmaya giden süreçleri, bellek yitimleri anlatılır. Roman kişilerinin ötekileşen, yabancılaşan ve kimliksizleşmeye doğru evrilen yönleri söz konusudur.

Bu çalışmada Dağın Öteki Yüzü romanı dağ, öteki ve yüz kelimelerinden hareketle kişiler, zaman ve mekân düzleminde çift yönlü görüntüleri ile değerlendirilecek. Kişiler Kemalist kuşağın hayata bakış açısında dönüşme, hem kendilerine hem başkalarına ötekileşmesi, yabancılaşması bağlamında incelenecek.

Anahtar Kelimeler: Erendiz Atasü, Dağın Öteki Yüzü, öteki, zaman, mekân, kişiler.

ABSTRACT: Art is the creation of an aesthetic language by combining with the realities of the world. In this process of creation, the artist cannot remain indifferent to the changes and transformations of the society.

Erendiz Atasü, who started her literary life with story, constructs her works by centering female characters. Women's place in society; social, political changes in Turkey take place her text.

The book, The Other Side Of The Mountain, which she wrote in 1995, is her first work of novel. In the work written with a multiplicity of perspective and with the technique of metafiction,

* Dr. Öğretim Üyesi - Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Trabzon - elif.oksuz@hotmail.com

This article was checked by Turnitin.

the events around the narrator-I and her family are told. Turkey's social and political life moved to the fiction world by these people. Human cannot be considered independent of history/time and place. In the novel where the story time comes before the time of storytelling, historical facts affect the people's perspective on events, their sensitivities and feelings and perceptions. In the early years of the Republic, people that grows of Kemalist ideology, starts to change. In this work, the process of these people from innocence to betrayal and corruption, and loss of memory are explained. People alienate and become deindividuation.

In this work, *The Other Side Of The Mountain* will be examined in the context of mountain, other and face words. It will be evaluated with duplex images in person, time and place. Persons will be examined in the context of the transformation of the Kemalist generation from the point of view of life, as well as alienation of themselves and others.

Keywords: Eendiz Atasü, *The Other Side Of The Mountain*, alienate, time, place, person.

Giriş: Erendiz Atasü ve “Dağın Öteki Yüzü” Romanının Kurgusu

Edebi hayatına öyküyle başlayan Erendiz Atasü, eserlerinde Cumhuriyet'in ilk yılları, Türkiye'nin yaşadığı sosyal, siyasi değişimler, bu değişimlerin toplumsal yansımaları; kadının toplumdaki yeri gibi konulara yer verir. 1995 yılında yazdığı *Dağın Öteki Yüzü* adlı kitabı, sanatçının roman türündeki ilk eseridir. Okura mektup (*Sunuş*); Özgürlüğe doğru (*Masumiyetin Son On Yılı*); Açık denize doğru... Anımsayış ve düşlem (*Dalga*); Mazi adaları... Eski fotoğraflar ve mektuplar (*Kemalistler*, *Vicdan ile Nefise*, *Dorukta*, *Şerefli Bir Subay*, *Yanlışlık*, *Gazi*, *Selanik'i Unuttun*, *Mutlu Bir Evlilik*, *Bursa'da Zaman*, *Dağın Öteki Yüzü*); Bir başka kıyıda (*Kızıma Günce*) başlıklı beş ana bölümden meydana gelen metnin her birinde en az bir alt bölüm olmak üzere toplam on dört bölüm vardır.

Çoğul anlatıcıyla kurgulanan romanın *Sunuş* kısmı, anlatıcılardan biri olan anlatıcı-ben'in annesi ve babasının (*Vicdan* ve *Raik'in*) ölümünden sonra onlara ait mektupları bulmasıyla başlar. Anlatıcı-ben, bir meta roman özelliği taşıyan ve yazılma sürecinin metne dâhil edildiği üstkurmaca niteliği kazanan eserde, mektupları bulmasaydı bu kitabı yazmayacağını dile getirir; anlatı kişilerini gerçek hayattan (kendi hayatından) alınıldığını belirtir. Ancak bunun bir yapıntı olduğunu da vurgular; böylece, kurgunun öteki yüzü olan gerçek anlatılmış olur.

Özgürlüğe doğru... bölümünde anlatıcı-ben geçmişinden, düşlerinden bahseder. 1950'lerden sonra yaşananları bireysel tarihiyle bütünleştirerek özetleme tekniği aracılığıyla aktarır:

Sonra 80 darbesi vurdu! Bildiğimiz dünya dağıldı. Kostümler değişti, kaldırılan oyunun yerine yeni bir kanlı güldürü sahneye kondu. (...) Masumiyetini yitirmiş dünyayı kavrayabildim! Kimse atom bombasının körleştirici ışığında görme yeteneğini yitirdiğini mazeret diye öne süremez artık. Yaratılan öcüler yok oldu. Ardına sığınılıp masumiyet taklidi yapılacak 'demir perde' yıkıldı. Geriye emperyalizm ve açlık kaldı (s. 18-19).

Açık denize doğru... Anımsayış ve düşlem bölümünde anlatıcı-ben, annesinin babasına yazmış olduğu mektubu okur, onun duygu ve düşünceleri ile bütünleşir.

Mazi adaları... Eski fotoğraflar ve mektuplar bölümü roman kişilerinin ve öykülerinin anlatıldığı kısımdır. Kemalist ve idealist insanların ötekileşme süreçleri, duygu ve düşüncelerindeki değişme aktarılır. Selanik'ten Anadolu'ya göç, Dersim olayı, Kore Savaşı, 1930'lardan itibaren Türkiye'de yaşanan dönüşümler gibi sosyal ve siyasi arka-plan, metindeki kişiler dünyasının meslekleri ve günlük hayatlarıyla bütünleşir. Durumların görünen ile görünmeyen yüzleri/dağın öteki yüzleri gösterilmeye çalışılır.

Bir başka kıyıda başlıklı bölümde ise Cebeci Asri Mezarlığı'nda anne ve babasının kabri yanında geçmişi şimdi ve gelecekle birleştiren anlatıcı-ben, onlara ait mektuplardan örnekler sunar. Ülkenin yaşadığı zıt kutuplu olayların kendisini yaratan kuvvet olduğunu belirtir:

Acılı ve kanlı ülkemle, zavallı ve acımasız ülkemle –yangın yeri- ne büyük çelişki var aramda! Ben bu çelişkiden yaratıldım! Yüzyılın başlangıcıyla bitişinin dar sarmal aralığında yere serilmiş bir halkın yaralı çocuklarından –diriliş mucizesinin yaratıcılarından- doğan ben! (s. 260)

Bölümde anlatıcı-ben'i içinde bulunduğu karamsar ruh halinden çıkaran unsur kendi kızıdır. Mezarlıktan çıktığında kendisini bekleyen genç, narin, “*Makedonya'dan Girit'e, Ege'den Kafkasya'ya paralanmış bir coğrafyaya dağılmış kemik tozlarından, ilki parçalarından köklendiğini*” (s. 260) bildiği kızının yanına gider, “*ışığa bulanmış*” (s. 261) ellerini ona uzatır. Böylece geçmişten (anne- babadan) aldığı ışığı geleceğe (kızına) aktarmaya çalışır.

Belirtili isim tamlamasıyla kurulan *Dağın Öteki Yüzü* romanının adı dağ, öteki ve yüz olmak üzere üç kelimededen meydana gelir. *Dağ* “yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü. Kızgın bir demirle vurulan damga, nişan, iyileştirmek için vücudun hastalıklı bölümüne kızgın bir araçla yapılan yanık; büyük üzüntü, acı[dır]” (TDK, 2005: 458). Eserde, yüceltilenlerin yaraya dönüşümü ya da aslında önceden de yara, acı oluşları “dağ” ile simgelenir. *Öteki*, “diğeri, öbürü; sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan” (TDK, 2005: 1551) demektir. Bu anlamda kullanılan “öteki”, cümle içerisinde küçük “ö” ile yazılır. Küçük “ö” ile yazılan öteki'nden farklı olarak postmodern ile postyapısalcı metinlerde açar sözcük niteliği taşıyan ve büyük “Ö” ile yazılan, zihindekiler değerlendirilirken dinlenen iç sesi işaret eden “Öteki” terimi bulunur. Dolayısıyla ben'in, ben üzerine düşünmesini sağlar. Çünkü “ben'in bu durumda kendini kavrayabiliyor olması, kişinin kendisi olmak için hep bir öteki'ye gereksinim duyduğunun en temel kanıtıdır” (Güçlü ve Uzun, 2003: 1103). Bu bağlamda Öteki, ben'in kendi kendini kavramasını sağlayan bir rol üstlenir. *Yüz* ise “başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve

çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat; yan, taraf; bir kumaşın dikiş sırasında dışa getirilen gösterişli bölümü[dür]" (TDK, 2005: 2212). Romanda özellikle mekân ve kişiler dünyasının ön, görünen ve gösterişli kısmının/yüzlerinin ard alanın anlatılması önem arz eder. Dolayısıyla romanda dağ olarak nitelendirilenlerin, yüceltilenlerin öteki, gösterişli olmayan, karanlık taraflarının gün yüzüne çıkarılması söz konusudur.

Çok katmanlı bir eser olan *Dağın Öteki Yüzü* romanında olay örgüsü, zaman, mekân ve kişiler bağlamında bu unsurların çift yönlü görüntüler/öteki/ Öteki yüzleri bir kişinin değil birçok anlatıcının bakış açısı ile aktarılır. Olay örgüsünde anlatıcı-benin, anne ve babasının öteki yüzlerini anlama, anlamlandırma çabası söz konusudur. Ancak zamanın kronolojik ilerlemeyişine; mekânların geçmiş, gelecek ve şimdi arasında sürekli değişmesine paralel olarak kurgudaki düzenin kurucusu işlevini yürütme amacıyla değişen anlatıcı Sunuş kısmında Vicdan'ın kızıdır. O, aynı zamanda, çeşitli öyküler/eserler kaleme alan bir yazardır:

Sevgili okur

Annemin ölümünden sonra, ondan kalanları incelerken 1930'larda ve 40'larda, babamla birbirlerine yazdıkları tomar tomar mektupları bulmasaydım, bu kitap kaleme alınmazdı (s. 3).

Anlatıcı-benin/Vicdan'ın kızının anlatıya dâhil olduğu zamanlar bulunur ve bu kısımlarda kurgu gerçeğe yer değiştirir:

Annemin, dili en az Nefise kadar çekip çevirebileceğinden kuşum yoktu. Hekimlerin niçin bunamadığına akıl sır erdiremedikleri son günlerinde bile dilimizi benden iyi kullanıyordu (s. 205).

Metnin içeriğine bağlı olarak anlatıcının roman kişilerinden birine dönüştüğü bölümler de mevcuttur. Vicdan'ın kardeşleri hakkında bilgi verilirken durumlar Vicdan'ın bakış açısından sunulur:

Babamız öldüğünde, ikinci anneleri oldum, bana 'abla' demelerini istedim; hizmetlerini severek gördüm; haftasonu Kuleli'den geldiklerinde annemin yorulmaması için pantolonlarını ütüledim, gömleklerini yıkadım. O sıralar küçük sırlar paylaşırlardı birbirleriyle, durmadan gülerlerdi; merak etmezdim. Benim sevgim için yarışarlardı, bu bana yeterdi (s. 184-185).

Anlatı izlencesinde anlatıcının ve bakış açısının metnin içeriğine göre değişmesi eserin okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasına olanak sağlar. Roman kişilerinin bakış açıları onların duygu ve düşünce dünyalarının değerlendirilmesi aşamasında önem arz eder. Metinde ayrıca kişilerin geçmişlerini, duygularını, düşüncelerini bilen üçüncü tekil şahıs anlatıcının hâkim bakış açısının kullanıldığı kısımlar da vardır. Kişilerin şimdi'deki davranışlarının kökeni bu bakış açısının aracılığıyla bugüne taşınır:

Dokundukları genç kadın gövdesi, Burhan ve Reha'nın varlıklarının derin uykulardaki bölümünü gizli bir anımsayışla ürpertiyor; henüz bebek

oldukları, annelerinin taze gövdesine sığındıkları zamanı anımsıyorlar, anımsadıklarını bilmeden; göç yollarında, bir cami avlusunda... Yersiz yurtsuz acılı anne, kaygı dolu... (s. 99).

Olayların öteki taraflarının yansıtılmasına ve aydınlatılmasına / anlatılmasına bağlı olarak gelişen öykü zamanında kronolojik sıra takip edilmez. Romanda zamanla ilgili verilen ilk bilgi anlatıcının eline geçen mektupların 1930'lu ve 1940'lı yıllara ait olduğudur. Anlatıcı-ben olaylara şimdi'den bakar; onları geriye dönüşlerle aktarır. Fakat geriye dönüşlerde de belirli bir sıra izlenmez; zamanda sıçramalar yapılır. Anlatıcı-benin anne-babasına ait mektupları okumasıyla başlayan geriye dönüşler, annesi ve diğer aile bireylerinin hayatlarının anlatılmasıyla devam eder. Geriye dönüşlerde verilen tarihler, romanın sosyal ve siyasi zeminini netleştirir. 1910 doğumlu Vicdan Hayreddin ve 1909 doğumlu arkadaşı Nefise 1929 yılında devlet bursuyla İngiltere'ye gönderilir. Bu tarih Atatürk'ün, yurtdışına, alanında uzman bireyler yetiştirmek amacıyla öğrenci gönderdiği dönemle örtüşür. 1929 öncesinde de Avrupa'ya öğrenci gönderilme söz konusudur; fakat 1929'da "1416 sayılı 'Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun'un çıkarılmasıyla birlikte öğrencilerin nasıl seçileceği, tahsil planları, imzalayacakları taahhütnameler, geri çağrılmalarını gerektirecek durumlar, finansman, denetlenmeleri, öğrenimleri sonrasındaki istihdamları, cezai durumlar ve kendi imkânlarıyla yabancı ülkelere giden öğrencilerin kanun kapsamına nasıl alınacağı" (Ulu, 2014: 500) hususları düzenlenir. Böylece Türkiye'nin kalkınma planlarının yapıldığı döneme atıfta bulunulur.

Öyküleme zamanında geriye dönüşlerde anlatılan 1950'li, 1960'lı ve 1970'li yılların sosyal zemininde çağdaşları Vicdan'a birer yabancıdır:

Annemle babam yalnızca tango ve vals yaparlarmış Cumhuriyet Balolarında... Bakın bakın geçmişin görüntüleri arasında onları seçebiliyor musunuz? Ayaklarını cendere gibi sıkkan rugan iskarpinleri, alışık olmadıkları fraklarının içinde tere batmış, hiç yakınmadan, canla başla vals yapan taşralı Kemalistleri... 70'lerin penceresinden gülünç gözükürlerdi, şimdiyse trajik... (Dokunaklı, eğlenceyi bile ciddiye almaları; tıpkı senin kuşağın gibi) (s. 16) (...) Başka kahramanlarım da vardı, solcu kahramanlar... 60'larda, bir de 70'lerin ortalarında yaşam güzeldi... Gençlik, umut, coşku, paylaşım, ortak amaçlar güzeldi... (Dostluk, imece ruhu, türküler... Derinde yatan uyumsuzluğu örten o büyük şal... Çocukluğun bittikten sonra ne yaşadığın mekânı sevdin, ne zamanı kabul et!) (s. 17).

Zamanın kuşatması altında varlık kazanan veya varlığını kaybeden roman kişileri mekân bağlamında kendilerini ya kurarlar ya da anlamlarını yitirirler. Mekân, anlatma esasına bağlı metinlerde fiziksel ve olgusal olmak üzere ikiye ayrılır. Fiziksel mekân, fiziki özelliklerinin açık ya da kapalı olması bağlamında değerlendirilirken olgusal mekân, mekânın fiziksel açıklığı, kapallığı, genişliği ya da darlığı dikkate alınmaksızın içindeki

kişinin varlığına, varoluşuna etkisiyle anlam kazanır. Olgusal anlamda açık ve geniş mekânlar insanın “kendisiyle, çevresi ve bütün evrenle uyum içinde” (Korkmaz, 2017: 21) olduğu yerlerdir. Kapalı ve dar olanlar ise baskıya dönüşen mekânlardır. Aynı yer insanın psikolojik durumuna göre geniş/güvenli ya da dar/labirent/yok oluş zeminine dönüşebilir. *Dağın Öteki Yüzü* romanındaki fiziksel mekânlar Türkiye’de Alaşehir, İstanbul, Bursa, Konya, Sivas, Trabzon; yurt dışında İngiltere, Almanya, Berlin, Selanik ve Kore’dir. Bu mekânlar, yabancılaşma ve ötekileşme temaları etrafında kurgulanan eserde, kişiler dünyasının yaşam, duygu ve düşünceleri ekseninde derinlik kazanır. Nefise, Burhan, Reha, Raik’in annesi, Fitnat Hanım, Fitnat Hanım’ın kardeşi (dayı) mekân ve zamanın siyasal ve sosyal zemininde kişisel çıkarlarını ön plana alan, ötekileşen, özlerine yabancılaşan kişilerdir. Vicdan ve Raik’in davranışlarında ise herhangi bir farklılık olmaz. Onlar, kurguda kendi Ötekileri ile varlık gösterirler. Cumhuriyet’in bireysel ya da toplumsal yabancılaşması hakkında detaylı bilgi olmayan eserde o, Kore Savaşı’nın öteki yüzünü aktaran kişi olması bakımından önemlidir.

Öteki Yüzlerin Kişiler Düzlemindeki Yansımaları

Dağın Öteki Yüzü romanı, eserin başlığından itibaren ‘öteki yüzleri’ gösteren bir içeriğe sahiptir. Bu içerikte Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kuşağının Cumhuriyet’in geleceği için kurdukları hayalleri, ‘kendi olma’ mücadeleleri söz konusudur. Romanın başkışisi Vicdan ve onun çevresindekiler Atatürk ilkelerine, inkılaplarına bağlı kalmak, ‘kendilik değerleri’ni korumak isterler. Ancak, özellikle Atatürk’ün vefatından sonra idealist tutumları kaybolmaya başlar. Romanda Vicdan ve eşi Raik dışında Cumhuriyet değerlerine bağlılığını koruyan bulunmaz.

Romanın başkışisi, anlatıcı-benin annesi ve Balkan Savaşı sırasında Selanik’ten Türkiye’ye göç eden ailenin kızı Vicdan Hayreddin’dir. Vicdan kelime olarak “kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç” (TDK, 2005: 2092) anlamına gelir. Eserde ismiyle müsemma özellikler taşıyan başkışi Vicdan, diğerlerinin kendileri ve kendilik değerleri hakkında düşünmesini sağlayan, onların *olması gerek* sesidir. Çalışkan, idealist, Türkiye’nin parlak geleceğinden ümitli birisidir. İngiltere’de altı yıllık öğrenimini bitirdikten sonra 1934’te Türkiye’ye döner. Atatürk ilkelerine bağlı bir öğretmen olan Raik’le evlenir:

Birinci Dünya Savaşı’nda yoksul düşmüş, güngörmüş bir ailenin kızıydı. Selanik’te başlayan yaşamının ilk gençlik bölümü, parasız yatılı okullarda, sonrası dış ülkelerde geçti. Türkiye Cumhuriyeti’nin Avrupa’ya yolladığı ilk burslu üniversite öğrencilerindendi. Batı dilleri edebiyatı eğitimi gördü. Yurduna döndü... Kurumunu kurdu, orda çalıştı; sonra kocasının yanına Ankara’ya taşındı, yıllar boyu yabancı diller öğretmenliği yaptı. Bir kızı oldu. Kocasını kaybetti... Ve öldü... (s. 27).

Romanda özetleme tekniği ile Vicdan'ın doğum, ilk gençlik, evlilik ve ölüm temelinde anlatılan kısa yaşamöyküsüne sığdırdıkları, görünmeyen ve anlatılmayan yönleri çeşitli şekillerde geriye dönüşlerle yapılandırılır. Vicdan'ın babası Hayreddin Bey emekli olunca, aile Alâşehir'e yerleşir. Burası aile açısından Yunan askerlerinin hâkimiyeti ele geçirmesi sonucu gözaltına alınan babanın, ağır işkencelere maruz kaldığı ve vefat ettiği labirent mekan niteliği taşır. Labirentin çıkmazındaki çift yönlü görüntülerin belirlediği hayatı babanın kaybı ile başlar, göçlerle ve diğer yitimlerle devam eder. Eşinin vasiyeti üzerine annesi Fitnat Hanım, çocukları ve yardımcıları Faika Kalfa'yla birlikte İstanbul'daki ağabeyin yanına taşınırlar; ancak burada "sığıntı gibi" yaşarlar. Ağabeyin misafirleri ve konuşmalarından hareketle onun Yunan/düşman zabitleriyle iş birliği içinde olduğunu ve lüks yaşamlarının buradan kaynaklandığını öğrenirler. Durumdan rahatsızlıklarına rağmen "*korkuyla birlikte, çekingen, tutuk, silik*" (s. 52) de olsa yine burada yaşamaya devam etmek zorunda kalırlar. Dolayısıyla evin fiziksel anlamda genişliği, Vicdan ve ailesi için dar, rahatsız edici, karanlıktır:

Harekzadegan Apartmanları'ndaki yüksek tavanlı bu şık, ferah, büyük dairenin belleğinde niçin karanlık, pis kokulu bir hayalet gibi dolaştığını bilmez... Bu ev niçin ona tiksiniç kuytulara düzensiz solumalar çağrıştırır?... Karanlıkta el yordamıyla kaçamak dokunmalar... Gerçek mi sanrı mı belirsiz... Belirsizliği içinde korkunç ve uğursuz (s. 53).

Düşmanın işkenceleri sonucu yaşam düzenleri bozulan ve düzeltmek için geldikleri bu yer, Fitnat Hanım'ı psikolojik olarak olumsuz etkiler. Eserde evin şaşaası ve refahı Vicdan ile ailesi için görünen yüzdür. Hareketlerini kısıtlamak zorunda kaldıkları bu mekânın aşırı zenginliği karşısında ezilirler. Ezikliklerine sebep olan nesnenin beslendiği kaynağın kendileri gibi ezilenler olduğunu öğrendiklerinde ise huzursuz olurlar. Ancak hayatlarını yeniden düzene koyma amacıyla geldikleri zengin evin kendi sefaletlerinin kaynağı oluşuna şahitliklerinin yanı sıra bedenlen de sömürüye uğrarlar. Böylece yüce buldukları ve iyileşmek için ilaç zannettikleri dağ, onların üzüntüsüne ve yaralarına dönüşür. Vicdan'ın bilinçaltına itilmiş *tiksiniç solumalar, karanlıkla dokunan eller* (s. 53) taciz eylemini kuytulara ve karanlıkta gerçekleştiren yardımsever (!) dayının henüz fark edilmeyen asıl yüzüdür.

Vicdan'ın hayatı boyunca karşılaşacağı ikiyüzlü kişilerin, olayların ilki dayı ve onun evidir. İkicisi ise, eğitim için gittiği İngiltere'de çok yakın arkadaşı Nefise dolayısıyla yaşadıklarıdır. Eserde Vicdan'ı duygu, düşünce ve davranış bakımından tamamlayan norm karakter Nefise, Vicdan gibi parasız yatılı okullarda okur, küçük yaşta babasını kaybeder, devlet bursuyla İngiltere'ye gönderilir. Bu benzerliklere rağmen Vicdan'la duygusal ve düşünsel ayrılıklar yaşarlar. O, "uysal ve edilgen kadın imgesini bozan" (Eliuz, 2018: 486) bir kimlikle yer alır. Esmer bir kız olan Nefise, okul balosuna Vicdan'a ilgi duyan İngiliz genç Hugh ile gider; İngiliz bir

erkeklerle evlenmeye olumlu bakar. Bu bakımdan “kadınlık yanını ‘nefsini’ sık sık duyumsayıp zaman zaman da nefesine yenilen kimliği ile Vicdan’ın negatifi” (Aytaç, 2012: 268) durumundadır. Vicdan ise bunu vatana, Türklüğe ihanet olarak algılar. Nefise’nin bir İngiliz teğmenin kendisine evlilik teklifinde bulunmasını heyecanla anlatışına hem üzülür hem de “*Sen Türkiye Cumhuriyeti’nin kızı, emperyalist İngiliz ordusunun bir subayıyla izdivacı nasıl düşünürsün*” (s. 63) diyerek karşı çıkar.

Cumhuriyet değerleri ve Türkiye’yi aydın geleceğe taşıyacak gençlerin eğitimi, Türkiye’nin burada temsili için gönderilenlerin arasında bulunan Nefise, İngiltere’de Vicdan’ı köken olarak Rumelili/Selanikli ve sarışın olduğu için ötekileştirir. Kendisinin Anadolu (Karamanlı) ve esmerliği gerekçesiyle daha fazla Türk kanı taşıdığını iddia eder. Öteki, ben’in sınırlarını belirleme, ben’i tanımlama niteliğiyle olumlu göndergelere sahiptir. Ancak Nefise’nin biz’in birliğini, ‘biz’ algısını tehlikeye düşürecek bu tavır, kendi içinde bir ötekinin oluşumuna işaret eder. Zira ötekileşme ben’in kendi varlık alanlarını kendisinin ihlalidir.

Cumhuriyet’e ve Atatürk devrimlerine bağlılığına karşın Nefise, davranışlarını dizginlemeyen bir yapıdadır. Vicdan ise İngiliz gençten hoşlanmasına karşın arzularını ideallerinin arkasına atar, bastırır. Vicdan ile Nefise çok iyi arkadaş olmalarına rağmen Nefise’nin öteki yüzü, onlar ayrıldıktan/Türkiye’ye döndükten sonra da kendini göstermeye devam eder. İngiltere’deki eğitimlerinin ardından yurda dönen Nefise ve Vicdan iş ararlar. Nefise Vicdan’dan gizli olarak göreve başlar ve ilgili kurumlarda yetkililere Vicdan’ın Türkiye’ye henüz dönmediği bilgisini verir.

Romanda yurt ya da vatan olarak nitelenebilecek mekânlar Vicdan ve Nefise’nin “*Vatan neresi?*” sorusuna muhtemel cevaplarının öteki boyutlarıyla yer alır. Vicdan, vatanın doğduğu yer Selanik mi, çocukluğunun geçtiği yer Alâşehir mi yoksa İstanbul mu olduğu hususunda düşünür. Nefise ise vatanın doğup büyüdüğü ve yokluk içinde yaşadığı Karaman olup olmadığından emin değildir:

“Vatan” diye düşündü Vicdan... Babasını gammazlayan Alâşehir mi? Parasız yatılı koğuşları mı? Bakırköy Sakızağacı Sokak, 8 numara mı? Yoksa iki buçuk yaşında yitirdiği o güzelim deniz kenti mi? Selanik’i unutmamalı, öyle değil mi? Milli Misak sınırları dışında kaldı... (Mustafa Kemal doğduğu kenti unutuyorsa sen de unutmalsın, unutmalsın... Unut Vicdan unut...) (...) “Vatan” diye düşündü Nefise. Karaman pazarı mı, limon sattığı... Damı akan rutubet kokan ev mi, Karaman’daki? Hela aralığında düşük yaparken ölen teyzesi mi? Beline yediği koca tekmesinin izlerini hala taşıyan anası mı? Açlık mı? Burunlarının dibine gelmiş Yunan, işgal korkusu mu? (s. 60-61).

Vicdan ve Nefise’nin “Vatan neresi” sorusuna cevapları, şehirlerin birey üzerinde bıraktığı etki ve onların hayatlarının görünmeyen/öteki yüzünü özetler.

Romanda Vicdan'ın ötekisi olarak yer alan, nefsinin isteklerine yenik düşen Nefise, kendi Ötekisiyle de hesaplaşır. İngiliz askeriyle evlenmeyi kabul etmeyi düşünen bu Türk kızı, Virginia Woolf'un konuşmasını dinledikten sonra ülkesine dönüp hizmete; bazı eserleri İngilizceden Türkçeye çevirmeye karar verir. Onun bu davranışında öze dönüş çabaları gözlenir:

Anadolu'nun sessiz, kederli ve mütevekkil insanlarının, yeni yeni öğrendiği türkülerindeki, şiirlerindeki, deyişlerindeki güzelliğe inanmak ve güvenmek zorundaydı... Çıkış yolu Türkçe'ydi... Nefise, dillerini yeniden yaratanlardan olmalıydı, büyük edipler, şairler, mütercimler gibi. Türkçe'nin göçebe özgürlüğüne, bozkır sadeliğine, Doğulu durgunluğuna, Müslüman sabrına; Batı'nın inceliklerini, zenginliklerini, atılcan canlılığını katmalıydı... Ona, Konya Karaman doğumlu Nefise Celâl'e bir varoluş sunan Anadolu ihtilaline, Nefise'nin katkısı ve teşekkürü bu olmalıydı. Nefise'nin başka bir vazifesi, özgürlüğü, kimliği yoktu; olmamalıydı (s. 75-76).

Vicdan ve Nefise'nin 1929'da devlet bursuyla eğitim için gittikleri İngiltere, huzur veren, tinsel anlamda iki arkadaşı tamamlayan bir fonksiyon yüklenir. İngiltere'de iken gezi amacıyla gittikleri Almanya, özellikle Berlin ise Avrupa'nın görünmeyen yüzü; ruhu daraltan, labirentleşen bir savaş uzamıdır:

Ansızın ıssızlaşan caddeyi tümüyle kaplayan Naziler, büyük bir süratle ve dev bir makine gibi deviniyor, dükkânların vitrinlerini peş peşe indiriyorlardı. Cam şangırtıları ve postal gürültüleri yankılanıyordu. Dükkânın birinden adamı sürükleyerek çıkardılar; adam, karnına, sırtına ve kafasına yediği darbelerle yere yıkıldı. Vicdan ve Nefise, harekâtı yöneteni yakından görmüşlerdi; olağanüstü sakın bir gençti. (...) Vicdan ve Nefise kanlarının donduğunu hissettiler; kızların beyinlerinde kopuk kopuk duran Berlin izlenimleri, yıldırım hızıyla iç içe geçti ve SS şefinin kararlı elinde inip kalkan siyah copun oylumuna yerleşti! (s. 47-48).

Berlin iki arkadaşı kargaşa ve bozulan düzenin somut görüntüsü ile gezinin rahatlatıcı ikliminden çıkarır. İngiltere onların hem bedenlerini hem de ruhlarını koruma altına aldıkları bir yer hüviyeti kazanır. Türkiye'ye döndükten sonra da İngiltere'nin bir kadın için güvenli oluşuna dikkat çekerler. Nefise Türkiye'de kadına, kadın kimliğine yönelik ötekileş(tir)meyi vurgular. Sadece biyolojik cinsiyetleri onların rahat hareket edişlerine engeldir. Bunun sebebi erkeğin ötekisi konumunda değerlendirilmeleridir. Nefise, Vicdan'a Ankara'dan yazdığı mektupta Ankara'yı bir kadın için İngiltere kadar güvenli bulmaz. Kadına yönelik cinsel saldırı ya da tehdidi içeren bu durum, kadın kimliğinin toplumda erkeğin ötekisi olarak yer aldığını işaret eder.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk'e ve ilkelerine bağlı olan kişiler onu kutsal kabul ederler. Vicdan ile Nefise İngiltere'de kaldıkları pansiyona Atatürk portresini asarlar. Bu portre, kaldıkları pansiyonun sahibi Miss

Meadow tarafından Hz İsa'ya benzetilir; İsa Peygamber ve Mustafa Kemal arasında bağ kurulur.

İsa yukarıya bakar; gökyüzüne, babasına doğru. Yeryüzünü özümsemenin umutsuz hüznüyle ve sonsuz bir teslimiyetle. Her şeyi sezebilmesi sonsuz bir berraklık yaratmıştır ruhunda; yüzüne vurur. Işık erimiştir gözlerinde. Durgun bir yüzdür onunki, sonsuzca duyarlı. Hüzün teslimiyetle birleşince, tatlı bir duyguya dönüşür; "sevgi"ye... Yalnız bir adam." (s. 72) "Mustafa Kemal sevebilir miydi, başka bir erkek gibi öfkelenebilir, kin tutabilir miydi? Bu adamdan, Türkiye'den uzaklardaki şu iki öksüz kızcağıza uzanan, sevgi değilse neydi? (s. 72).

İngiltere'den döndükten sonra Nefise Ankara'da, Vicdan ise İstanbul'da çalışır. Vicdan, bir gün Mustafa Kemal Atatürk tarafından saraya çağrılır. Nefise'nin bir iş bulduğunu Vicdan'dan gizler, Cumhuriyet'e hizmet etmeyi kendisine borç kabul eden Vicdan da Atatürk'le karşılaştıklarını Nefise'ye söylemez. Atatürk'ün talebiyle, BBC radyosunda kadın hakları konusunda konuşma yapmak üzere İngiltere'ye gider. Vicdan'ın Atatürk tarafından davet edilmesini annesi Fitnat Hanım kendi lehine çevirmek ister. Kızının/Vicdan'ın Atatürk'le görüşmesi dolayısıyla ondan maddi yardım talep etmesini ister. Fakat Vicdan'dan olumsuz yanıt gelince önceleri yücelttiği Atatürk'ü devlet işleriyle uğraşmayan, sadece alkol alan biri olarak değerlendirir:

Bak sen... Ne sanıyorsun kendini... Kestane ve kabuğu!.. Devlet işleriymiş... Onun neyle meşgul olduğunu herkes biliyor. İçmekle. Tıpkı üvey baban gibi (s. 229).

Fitnat Hanım'ın bu cümleleri, kendi yaşadığı zorlukları başkasının üstüne atmak suretiyle iç çatışmalarını çözmeyi sağlayan bir savunma mekanizması oluşturma eğiliminin yansımasıdır. Bu yönelimin sebeplerinden biri Gazi'nin, kızına bahsettiği değer, gövdesi için olduğunu düşünmesidir. Atatürk'ün sadece bir lider olarak değil "insan" olarak zaafı ve hastalıkları ile de yer aldığı romanda Fitnat Hanım Atatürk, Vicdan'ı Dolmabahçe Sarayı'na çağırdığında kızını "yüreği ağzında uğurla[r]" (s. 228). Buna rağmen aklından geçenlerin gerçek olmasını da arzular:

(Fitnat Hanım, yoksa Gazi'nin Vicdan'ı alıkoymasını mı istiyorsun; o zaman Raik'le nişan bozulur, o zaman... Gazi'ye 'hayır' demek ne mümkün! Tekmil Türkiye Cumhuriyeti'nde kimse ağzına alamaz bu kelimeyi Gazi hazretlerinin huzurunda! O zaman Fitnat Hanım'ın tüm mali sıkıntıları biter.) (...) Çok şükür kızı sağ salım döndü onuru zedelenmeden. Fitnat Hanım'ın beynindeki yılan bir köşeye sindi. Zenginlik hayalleri bitti! (s. 228).

Savaşlar, göçler yaşayan; kocasının ölümünden sonra ağabeyinin evine sığınan, sonra ikinci evliliğini yapmak zorunda kalan Fitnat Hanım Cumhuriyet'e bağlı Vicdan'la ve subay oğullarıyla gurur duyan bir kadındır.

Ancak Fitnat Hanım'ın zenginlik hayallerinin gerçekleşmemesi, öteki yüzünü ortaya çıkarır; onu önceden yücelttiği Atatürk'ü sıradanlaştırma eğilimine iter. Eserde yabancılaşan, ötekine dönüşen Fitnat Hanım, Atatürk hakkındaki düşünceleri ile inkılaplar hakkında olumsuz kanaattaki kişilerin sesi halindedir. Ancak bu düşüncelerine rağmen kızını hem sosyal hem siyasi erki elinde bulunduran Gazi ile evlendirmeyi hayal etmesi zihinsel ve duygusal açıdan bölünüşünü işaret eder.

Fitnat Hanım'ın asker oğulları Reha ve Burhan da duygusal ve düşünsel bağlamda değişim gösteren, zamanla yabancılaşan kişiler arasında yer alır. Hassas yaradılışlı Reha, askerliği isteyerek yapmaz. Kardeşi Teğmen Burhan'la birlikte görev yaptığı Dersim ayaklanmasının bastırılmasında görevlidir. Buradan döndükten sonra hastalanır. 1950'li yıllarda annesinin önerdiği dul bir kadınla mutsuz evliliğinden iki çocuğu dünyaya gelen Reha 1960'larda askerlik görevinden ayrılır. Böylece daha da yalnızlaşır ve mutsuzlaşır. 1970'lerde kendini vurmak suretiyle intihar eder. 1960'ta Burhan ordudan ayrılışı 1970'lerde bir yaz günü, emekli Albay Reha'nın intiharı 1960'lı, 1970'li yıllarda Türkiye'nin yaşadığı zor günleri, subay bilincindeki ve kimliğindeki dönüşümler hakkında ipuçları vermesi bağlamında önemlidir.

Reha'nın duygusal ve çekingen tavrının aksine kardeşi Burhan cesur, ölümden ve öldürmekten korkmayan bir askerdir. Dersim'den dönmeden önce attan düşer ve kaburgaları kırılır; emekliye ayrılır. Ordudan ayrıldıktan sonra hukuk fakültesinde okur, avukatlığa başlar. Kişisel kazançlarını milli menfaatlerinin üzerinde tutan Burhan önceden çok bağlı olduğu Atatürk'e ve değerlerine yabancılaşır. Ancak bu yabancılaşma bir başkasına yabancılaşmayı aşarak kendine yabancılaşma boyutuna taşınır. Selanik doğumlu Burhan, doğum yeri dolayısıyla müvekkillerin sayısının olumsuz etkilenebileceği kaygısını yaşar. Nüfus cüzdanından Atatürk'ün de doğum yeri olan Selanik'i sildirip İzmir yazdırır. Onun bu davranışı maddi kaygılarla kimliğini, geçmişini ve değerlerini sildirmek anlamına gelir. Zira Balkan Savaşı sırasında Selanik'ten Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmaları; sonrasında yaşadıkları; babasının ölümüne neden olan süreç; dayısının düşmanla iş birliği içinde olduğunu anlamaları ve yersiz yurtsuzlukları hep Selanik'ten ayrılışla başlar. Kişinin kendini çevreleyen şeyler dünyasında kaybolmaması için onun tarihselliğini sağlayan bellek mekânlarına ihtiyacı vardır. Kişi hem uzamsal boyutta dünya ile hem de zamansal boyutta toplumsal geçmişiyile bağlantısını koparmaz. Ancak Burhan geçmişini, tarihsel varlığını ve belleğini silmeyi tercih eder; yaşadıkları göçü, babasının ölümünü, dayı evindeki sığıntı hayatlarını unutmaya yönelik tavrıyla kendini var kılan değerleri yıkan gücün bizzat kendisine dönüşür. Böylece Burhan, Selanik'i kimliğinden sildirerek tüm geçmişini, anılarını ve yaşanmışlıklarını/kimliğinin bizi kendisini silmiş olur. Bireysel menfaatlerini önceleyen Burhan'ın bu yozlaşmış ve ötekileşmiş tavrı karısını aldatması, metresiyle yaşaması, çocuklarıyla

ilgilenmemesi ile devam eder. Bütün bunlar Vicdan tarafından ihanet olarak adlandırılırken Burhan'ın yozlaşan öteki yüzünü göstermesi bakımından önemlidir.

Anlatı boyunca değerlerine sadık kalan, ötekileşmeyen kişi Vicdan'dır. Onun, matematik öğretmeni olan eşi Raik, Trabzonludur. "Vicdan Hayreddin ile kocası Raik idealist Atatürk kuşağının temsilcileri olarak çizil[ir]. Emekleri ve çabaları ile devrimleri yücelten, karşılık beklemeksizin Cumhuriyet için çalışan" (Menteşe, 2012: 286) kuşağın temsilcileridir. Raik de Vicdan gibi savaş ve göç yaşar, parasız okullarda okur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus orduları Trabzon'u işgal edince on yaşında iken annesi, babası ve kardeşiyle bir sandalla Trabzon'dan kaçarlar. Kaçış sırasında babasını ve kardeşini yitirir. Annesi Trabzon'dan kaçışları esnasında güçlüklerle karşılaşmış, oğul ve eş acısı yaşamış bir kadındır. Kurtuluş Savaşı bittikten sonra Trabzon'a tekrar dönerler. Raik, annesinin Trabzon'a gidinceye kadar bir melek, bir ermiş gibi sessiz, yakınmasız, sitemsiz bir şekilde acılara katlandığını, yüreğindeki sevgi pınarlarının kurumadığını belirtir (s. 212). Ancak Trabzon'daki evlerine başka birinin yerleştiğini gördüğünde onları evden kovar: *"Dişi bir panter kesil[ir], kara çarşafını kasırğa gibi savurarak, salt öfkesinin gücüyle o insanları evden at[ar]"* (s. 212). Daha sonra, kovulan ailedeki yaşlılardan birini dilenirken gören Raik, bir melek, bir ermiş gibi tanımladığı annesinin, yaşadıkları acıların hıncını savunmasız insanlardan alan; evine sığınan kişileri açlıkla mücadele etmeye zorlayan yüzü ile tanışır.

Anlatıcı-ben anne babasının mutlu evliliklerinden, birbirlerine olan sevgilerinden, saygılarından, güvenlerinden bahseder. Bu değerlendirme Vicdan-Raik evliliğinin görünen, çocuklara ve ötekilere aksettirilen yüzüdür. Vicdan, Nefise'den daha iyi çeviriler yapmasına rağmen dili iyi kullanan Nefise'nin çok genç öldüğünü; bu çevirileri onun ruhunu incitmemek için bastırmadığını söyler. Ancak aslında o eşi Raik'ten daha başarılı olmak korkusunu yaşar; Raik'i ezmek için uğraşır. Bu durumu anlatıcı-ben *"Babamdan daha başarılı olmaktan çekinmiyor muydu? Arkadaşıyla rekabet miydi onu durduran? Ya Nefise öldükten sonra?"* (s. 206) cümleleriyle dile getirir.

Vicdan'la Raik'in mutlu, birbirine güven dolu evlilikleri de öteki yüzü ile belirir. Vicdan üst katta hasta olan annesi ile kalırken Raik alt kattaki sofada yatar. Raik'in uyumadan önce yaşadıklarını anlatan Tanrısal anlatıcı aracılığıyla Raik'in, Vicdan'ı Nefise'nin hayali ile aldattığı öğrenilir. Böylece evliliklerinin ve düşün dünyalarının kendine yabancılığı, öteki durumları da ortaya çıkar:

Raik'in gövdesi arzuyla dikleniyor, Vicdan'ın narin, nazlı bedenini ak çarşafar arasında düşlüyor. Kan Raik'in kaslarına hücum ediyor! Yoksunluk! Raik'in yalnız döşeğinde niçin Nefise'nin hayali belirliyor, koyu kara saçlar, kara gözler, esmer ten, esmer tüylü bir vücut, iri ağız? Yalınayak yer silen,

tahta ovan kadınların çıplak ve güçlü baldırları... Nefise ne kadar da Raik'in annesini andırıyor! Raik, Vicdan'ın can arkadaşını sevmiyor, hiç! (s. 223-224).

Anlatıcı-ben çocukluğundan beri Nefise'nin, annesiyle babasının arasında bir gölge gibi dolaştığını, iri kemikli, geniş omuzlu bu kadını hiç sevmediğini belirtir. Vicdan Raik ve Nefise'nin birbirlerine ilgisini anlasa da bilmemiş gibi davranır, onun genç yaşta ölüşüne hayıflanır. Vicdan aslında Raik'in Nefise'den hoşlanmasının farkında olmasına rağmen bu durumu ne onlara ne de kendisine yakıştırır. Nefretinin üzerini Nefise'yi seviyor gibi yaparak örtmeye çalışır.

Cumhur Özgecan Fitnat Hanım'ın ikinci evliliğinden doğan üvey kardeşleridir. Reha ve Burhan tarafından sevilmeyen Cumhur, Vicdan'la iyi anlaşır. Kore Savaşı'na üsteğmen olarak gönderilir. Yaklaşık bir yıl burada savaşı; bir bacağını kaybeder. Romanda Kore Savaşı Cumhur'un Vicdan'a ve Raik'e yazdığı mektuplarla anlatılır. Tanrısal anlatıcının her şeyi bilen ve gören kimliği kişiler dünyasının gizli kalan yönlerinin, öteki yüzlerinin ortaya çıkması bağlamında değerlidir. Genellikle birinci tekil şahsın anlatıcı ile kurgulanan eserde, Vicdan'ın arkadaşı Nefise, Vicdan'ın eşi Raik ve Vicdan'ın küçük kardeşi Cumhur mektuplar aracılığıyla anlatıcı konumuna geçer. Böylece çoğul anlatıcı ve bakış açısı, metindeki olay örgüsünü kuran örüntülerin değerlendirme biçimlerine yardımcı olur. Cumhur'un da katıldığı 1950-1953 yılları arasında yapılan Kore Savaşı'nın Türkiye'deki yankıları, şehit ve gazi sayıları Vicdan'ın derlediği gazete kupürlerinden aktarılır:

Cumhuriyet Halk Partisi (Ana muhalefet): Asker sevki Anayasaya aykırı. (7 Temmuz 1950)

Cumhuriyet Gazetesi: Askerlik için silah altına alınan gençler doğrudan doğruya Türkiye sınırlarının korunmasıyla mükelleftir hatırlatırız. (7 Temmuz 1950)

Başvekil Adnan Menderes (Demokrat Parti): Asker sevki harp için değil, sulhun muhafazası için. Halkımız müspet düşünsün. (Hürriyet, 29 Temmuz 1950) (s. 154).

24 şehit 32 yaralı (Hürriyet, 14 Ağustos 1951); toplam 721 şehit 175 kayıp, 234 esir ve 2147 yaralı 27 Temmuz 1953'te 'ateşkes' (s. 156-157).

Gazetelerde savaşın Türkiye'de yarattığı tartışmalara yer verilirken Cumhur'un yazdığı mektuplarda ise Kore cephesinin panoraması çizilir. Vicdan'a gönderdiği mektuplarda savaş zamanının ve mekânın olumlu yanlarını anlatan Cumhur, cephenin öteki yüzünü eniştesi Raik'e bildirir:

Hükümet bizi buraya yolladı ve burda unuttu. Yaralılara en ufak ilgi gösterilmedi. Amerikalılar olmasa halimiz haraptı, ne kadar acı! Şehitlerin

ruhlarına okutulan mevlutlardan öte, aileleriyle alakadar olunuyor mu bari? Hiç sanmıyorum (s. 148).

Özelde Vicdan'a genelde Türkiye'ye anlatılan Kore cephesinin asıl yüzü Cumhuriyet'in Raik'e mektupları aracılığıyla ortaya çıkar. Yapılanlar/olanlar ve yapılmak istenenler/olması gerekenler görünen ve görünmeyen yüzleriyle birbirini tamamlar. Kore Savaşı'nın anlatıldığı bölümde Vicdan'a anlatılan/olması gereken yüzü ve anlatılmayan/olan yüzü savaşın öteki yüzünü; cephenin durumu mekânın öteki yüzünü ifade eder. Böylece dağın/yüceltilenlerin, dertlerin, iyileştirme çabalarının öteki yüzleri açığa çıkarılır.

Sonuç

Erendiz Atasü, Türkiye'nin yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi değişimlerini eserlerine yansıtır. Sanatkâr, zaman, mekân ve kişiler bağlamında çok katmanlı öğelerle ördüğü Dağın Öteki Yüzü romanında kişilerin ötekileşen ve yabancılaşan yüzlerini sorunsal olarak kurgu düzlemine taşır. Başkışı Vicdan Hayrettin'in dağ gibi yücelttiği kişilerin birer yaraya dönüşmelerini anlatır. Bu yaraların ilki, dayısıdır. Dayısı onların yaşadığı acıların kaynağı olan düşmanla iş birliği içindedir. Kendisine sığınan kardeşi Fitnat Hanım'a ve çocuklarına sahip çıkıyor gibi görünmesine rağmen onları manevi yönden ezer; Vicdan'ı karanlık ve tenha köşelerde bedensel olarak da taciz eder. Başkışının İngiltere'de en yakın arkadaşı Nefise, onu Selanikli oluşu nedeniyle ötekileştirmeye çalışır. Türkiye'ye döndükten sonra onun iş bulamaması için girişimlerde bulunur. Eşi Raik ile gizli bir münasebeti vardır. Annesi Fitnat Hanım, Cumhuriyet'e ve kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e saygılı bir kişi iken sonradan maddi beklentileri karşılanmadığı için onu değersizleştirmek ister. Mustafa Kemal, yurttan ve dünyada güçlü bir lider olarak yer alırken romanda onun insani zaafı ve zayıflıkları da ele alınır; Ata, öteki yüzleri ile tanıtılır. Vicdan'ın kardeşleri Reha ve Burhan Atatürk ilkelerine bağlı askerler iken zamanla öteki yüzleri ortaya çıkar ve köklerini inkâr eden yabancılaşmayı yaşarlar. Cumhuriyet, Kore Savaşı'nda cephenin öteki yüzünün aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Raik, mutlu ve eşine sadık bir erkek gibi görünmesine rağmen zihninde eşini, onun en yakın arkadaşı Nefise ile aldattır. Raik'in annesi çektiği sıkıntılara sabırlı ve müşfik iken kendisine muhtaç, korumasız kişilere karşı merhametsizdir.

Gerçekle kurmacanın iç içe geçtiği romanda sosyal ve siyasal olayların insana, insanın tarihe etkisi bir döngü şeklinde anlatılır. Tarihi olaylar insanı etkilerken insanın değişen duyguları, düşünceleri de tarihi şekillendirir. Karşılık beklemeksizin Cumhuriyet için çalışan idealist nesiller zamanla bireysel çıkarları ön plana alarak bellek yitimine uğrayan kişilere dönüşürler.

KAYNAKÇA

- ATASÜ, Erendiz (2012). *Dağın Öteki Yüzü*. İstanbul: Everest Yayınları.
- AYTAÇ, Gürsel (2012), “Dağın Öteki Yüzü Erendiz Atasü’den Yeni Bir Üslup Denemesi”. *Dağın Öteki Yüzü*. İstanbul: Everest Yayınları.
- ELİUZ, Ülkü (2018). “Parantezlenen Benlikler: Sabahattin Ali Romanlarında Kadınlar”. *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali, Hece Özel Sayı: 35*, s. 477-495.
- GÜÇLÜ, Abdulkadir ve diğerleri (2003). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan (2017) “Romanda Mekânın Poetiği” *Romanda Mekân*. (Ed. Ramazan Korkmaz, Veysel Şahin), İstanbul: Akçağ Yayınları.
- MENTEŞE, Oya (2012). “Cumhuriyet’in 75. Yılında Kadın Yazınından Örnekler”. *Dağın Öteki Yüzü*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Türkçe Sözlük (TDK) (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ULU, Cafer (2014). “1416 sayılı ‘Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun’ ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Uygulamaları”. *Tarih Okulu Dergisi*, S. 17, s. 495-525.